

Kapitel 4.

Ransagning mod en ikke-mistænkt.

4.1. Betingelser for at iværksætte ransagning.

Det fremgår af de af udvalget indsamlede statistiske oplysninger, jf. bilag 2 til betænkningen, at det altovervejende antal ransagninger rettes mod lokaliteter eller genstande, som en mistænkt har rådighed over. Kun i få tilfælde er ransagninger rettede mod ikke-mistænkte personer. I disse få tilfælde bliver der (næsten) altid givet samtykke til ransagningen af den, som indgrebet retter sig imod. Selv om det således i praksis er uhyre sjældent, der er behov for at kunne gennemtvinge en ransagning mod en ikke-mistænkt, finder udvalget, at man - i lighed med gældende ret - i retsplejeloven bør fastlægge de materielle betingelser for gennemførelse af en sådan ransagning.

Betingelserne er i det følgende opdelt på samme måde som i kapitlet om ransagning mod mistænkte personer. Betingelserne for ransagning mod en ikke-mistænkt person foreslås generelt udformet strengere end betingelserne for at foretage ransagning mod en mistænkt. Til gengæld foreslås det, at et (skriftligt) samtykke fra en ikke-mistænkt skal bringe indgrebet helt uden for reguleringen, jf. nedenfor afsnit 4.4.1. og 4.4.2., hvorimod samtykke fra en mistænkt efter lovudkastet ikke vil suspendere de materielle betingelser, jf. ovenfor kapitel 3.4.

Vedrørende beskrivelse af, i hvilke tilfælde ransagning mod ikke-mistænkte kan komme på tale og om den nærmere sondring mellem ransagninger mod mistænkte og mod ikke-mistænkte, henvises til kapitel 2.4.1.

4.1.1. Kriminalitetskrav.

Efter retsplejelovens § 795, stk. 1, nr. 1, kan ransagning af en ikke-sigtets bolig, rum eller gemmer finde sted, når sagen angår en forbrydelse, som det ifølge lovens almindelige regel tilkommer statsadvokaten at forfølge.

Som anført ovenfor side 56 mener udvalget, at sondringen mellem statsadvokatsager og politisager er uegnet som grundlag for de betingelser, der opstilles for at tillade straffeprocessuelle tvangsindgreb. Kriminalitetskravet bør udformes som et **strafferammekrav**.

Udvalget foreslår i lovudkastets § 795, at ransagning mod en ikke-mistænkt uden samtykke kun må finde sted, såfremt efterforskningen vedrører en lovovertrædelse, for hvilken der er frihedsstraf (hæfte eller fængsel) i strafferammen. Herved bliver kriminalitetskravet i store træk i overensstemmelse med gældende ret, der som anført kræver, at efterforskningen vedrører en sag, der påtales af statsadvokaten. Om baggrunden for og konsekvensen af, at kriminalitetskravet udformes således, at der skal være "frihedsstraf" og ikke "fængsel" i strafferammen, henvises til bemærkningerne ovenfor side 57.

Den foreslåede udformning af kriminalitetskravet ved ransagning mod ikke-mistænkte er noget strengere end det foreslåede krav ved indgreb mod en mistænkt, hvor grundbetingelsen blot er, at der er tale om en lovovertrædelse, der er undergivet offentlig påtale.

4.1.2. Mistanke- og indikationskrav.

Ved ransagning over for ikke-mistænkte stilles naturligvis ikke noget krav om mistanke. Det kræves dog, at ransagning sker som led i efterforskningen af en konkret lovovertrædelse.

Det gældende indikationskrav for ransagning over for ikke-

sigtede, der findes i retsplejelovens § 795, stk. 1, nr. 2, er noget kompliceret. Hovedreglen findes i bestemmelsens litra b, hvorefter ransagningen forudsætter, at der er "påviselig grund til at antage, at spor af forbrydelsen eller bestemte ting, som kan beslaglægges, dér vil være at finde". Derudover kan ransagning ifølge litra a finde sted, hvis forbrydelsen er begået i den pågældende lokalitet, hvis den sigtede er pågrebet her, eller hvis han i øvrigt har betrådt lokaliteten under forfølgelse på fersk gerning eller friske spor. Endelig kan ransagning ifølge litra c finde sted i en samling af huse, som udgør en by eller en større afgrænset del af en by eller af et sogn.

Udvalget foreslår i lovudkastets § 795, at indikationskravet ved ransagning mod ikke-mistænkte udformes i det væsentligste i overensstemmelse med hovedreglen i den gældende retsplejelovs § 795, stk. 1, nr. 2, litra b, således at det kræves, at der er "bestemte grunde til at antage, at bevis i sagen eller genstande, der kan beslaglægges, kan findes ved ransagningen". Denne udformning af indikationskravet er noget strengere end det foreslåede krav ved ransagning mod en mistænkt ("væsentlig betydning for efterforskningen").

Udvalget finder ikke behov for at supplere det foreslåede indikationskrav med en særlig adgang til at foretage ransagning på de i retsplejelovens § 795, stk. 1, nr. 2, litra a, nævnte steder. Vel er der ofte grund til at foretage ransagning på gerningsstedet for en forbrydelse, eller hvor den sigtede er pågrebet eller forfulgt, men dog kun i de tilfælde, hvor det efter forbrydelsens art eller omstændighederne ved pågribelsen eller forfølgelsen er særligt indiceret, at der kan være spor eller ting, der skal beslaglægges, at finde på stedet. Disse tilfælde vil efter udvalgets opfattelse være omfattede af den foreslåede indikationsregel.

Om de i retsplejelovens § 795, stk. 1, nr. 2, litra a, nævnte situationer henvises i øvrigt til afsnit 4.3., hvor der omtales en særlig kompetenceregulering ved ransagninger i

tilslutning til opdagelsen eller anmeldelsen af en forbrydelse, samt til afsnit 4.4.2., hvor der omtales en særlig regel om samtykke ved sådanne ransagninger.

Om de i retsplejelovens § 795, stk. 1, nr. 2, litra c, nævnte ransagninger henvises til afsnit 5.8.1. om en særlig "razzia"-regel.

4.1.3. Proportionalitetskrav.

Den almindelige grundsætning om proportionalitet, som antages at gælde alle straffeprocessuelle indgreb, gælder også ved indgreb over for personer, der ikke er sigtede eller mistænkte.

Udvalgets forslag til en regel om proportionalitet er udformet således, at den gælder indgreb over for både mistænkte og ikke-mistænkte, jf. lovudkastets § 797 og afsnit 3.1.4., hvortil der i det hele kan henvises.

4.2. Kompetence og formkrav.

Efter retsplejelovens § 797, stk. 1, kan ransagning hos en **ikke-sigtet** kun finde sted ifølge retskendelse. Udvalget foreslår i lovudkastets § 796, at det som lovens principielle hovedregel fastholdes, at kompetencen til at træffe bestemmelse om ransagning hos en ikke-mistænkt ligger hos retten, medmindre der foreligger samtykke, jf. nedenfor afsnit 4.4.1. og 4.4.2. Udvalget er enig om, at denne kompetenceregulering bør gælde både ved ransagning af boliger og andre husrum, dokumenter, papirer og lignende samt indholdet af aflåste genstande (kategori 1, jf. foran side 51) og ved ransagning af andre genstande samt lokaliteter uden for husrum (kategori 2). Den foreslåede principielle kompetenceregulering ved ransagning hos ikke-mistænkte er herved strengere end den af udvalgets flertal foreslåede kompetenceregulering ved ransagning hos en mistænkt, jf. foran side 62 f.

Udvalget foreslår, at den principielle hovedregel om kom-

petence suppleres med to undtagelser:

For det første skal der også ved ransagning mod en ikke-mistænkt - ligesom i gældende ret - være adgang for politiet til at træffe en foreløbig bestemmelse herom, hvis undersøgelsens øjemed ville forspildes, dersom retskendelse skulle afventes ("periculum in mora"). Denne undtagelsesregel foreslås udformet på samme måde ved ransagning hos såvel mistænkte som ikke-mistænkte og er i lovudkastet samlet i en fælles bestemmelse (§ 796, stk. 3). Der kan om undtagelsesreglen derfor i det hele henvises til bemærkningerne foran side 64. Specielt skal det dog anføres, at udvalgets forslag indebærer, at der - i modsætning til gældende ret - indføres en efterfølgende domstolsprøvelse af en "periculum in **mora**"-**ransagning** mod en ikke-mistænkt. Den gældende regel i retsplejelovens § 797, stk. 3, omfatter ikke ransagning hos en ikke-mistænkt.

For det andet foreslår udvalget i lovudkastets § 796, stk. 6, at der indføres en særlig adgang for politiet til at træffe bestemmelse om, at der i tilslutning til opdagelsen eller anmeldelsen af en forbrydelse skal ske ransagning af gerningsstedet, såfremt den person, der har rådighed herover, ikke er mistænkt, og det ikke er muligt at komme i kontakt med den pågældende. Der henvises herom til afsnit 4.3.

Med hensyn til formkrav ved domstolenes og politiets afgørelser om ransagning foreslår udvalget, at disse udformes ensartet for indgreb mod mistænkte og indgreb mod ikke-mistænkte. Formreglerne vedrørende domstolsafgørelserne findes i lovudkastets § 796, stk. 2 og 4. Der henvises i øvrigt til bemærkningerne i kapitel 3.3.

4.3. Særregel om visse gerningsstedsundersøgelser.

Det er ofte påkrævet, at politiet ransager gerningsstedet for en forbrydelse. I mange af disse tilfælde vil der være tale om ransagning hos en ikke-mistænkt, nemlig hos offeret for forbrydelsen. Er der f.eks. begået et indbrudsty-

veri, må politiet have adgang til gerningsstedet for at søge efter fingeraftryk eller andre spor af gerningsmanden.

I disse tilfælde vil ransagningen ikke - eller næsten aldrig - blive opfattet som noget byrdefuldt for den person, den er rettet imod. Tværtimod vil ransagningen virke betryggende for den pågældende som et udslag af det offentliges beskyttelse af borgeren i dennes egen interesse.

De særlige omstændigheder ved sådanne ransagninger medfører, at der er anledning til at udforme en særlig samtykkeregulering herom, jf. nedenfor afsnit 4.4.2. På grundlag af denne samtykkeregulering vil politiet i de fleste tilfælde kunne skaffe sig hjemmel til gennemførelsen af ransagningen.

Ofte kommer politiet imidlertid ud for den situation, at der efter anmeldelse af en forbrydelse er behov for ransagning af gerningsstedet, uden at politiet har mulighed for straks at komme i forbindelse med den, der har rådighed over stedet og kan give samtykke. Det kan således være tilfældet ved indbrud i huse eller lejligheder, hvis beboerne er bortrejst, eller ved indbrud i sommerhuse.

Reglerne om uanmodet forretningsførelse ("negotiorum gestio") vil i vidt omfang kunne berettige politiet til i sådanne tilfælde i ejerens interesse at tage vare på gerningsstedet, herunder at lukke døre og vinduer og at kontrollere, om gerningsmanden har efterladt noget på en måde, hvoraf der kan opstå fare.

Også herudover vil efterforskningsmæssige hensyn imidlertid ikke sjældent gøre det påkrævet for politiet hurtigt at kunne foretage en ransagning. Det vil efter udvalgets opfattelse være urimelig omstændeligt, hvis man i sådanne tilfælde stillede krav om, at politiet skulle indhente retskendelse hos vedkommende domstol inden ransagningens foretagelse, eller at politiet efter foretagelse af ransagningen på "periculum in mora"-grundlag skulle forelægge sagen for retten inden 24 timer. Dette sker heller ikke i

dag, hvor politiet - muligvis på grundlag af en mindre sikker hjemmel i retsplejelovens § 822, stk. 1 - foretager sådanne ransagninger uden retskendelse. De interesser, som ransagningsreglerne normalt skal beskytte, gør sig ikke gældende i disse tilfælde, og udvalget anser det derfor for ubetænkeligt at henlægge selve kompetencen til at træffe afgørelse om sådanne ransagninger til politiet, jf. lovudkastets § 796, stk. 6.

Det foreslås dog, at det pålægges politiet i disse tilfælde snarest muligt at give den, der har rådighed over lokaliteten eller genstanden, underretning om ransagningen. Herved får den pågældende mulighed for at indbringe spørgsmålet om indgrebets berettigelse for retten i medfør af retsplejelovens § 746, stk. 1, i de i praksis formentlig uhyre sjældent forekommende tilfælde, hvor vedkommende måtte være utilfreds med indgrebet. Den foreslåede underretningspligt er mere vidtgående end den almindelige underretningspligt ved alle ransagninger, jf. nedenfor kapitel 5.2.7. og lovudkastets § 798, stk. 3, 2. pkt. Underretningspligten efter § 796, stk. 6, kan således ikke opfyldes ved at efterlade en skriftlig meddelelse på stedet, men vil kræve, at politiet søger at finde frem til den pågældende eller en repræsentant for den pågældende og giver denne skriftlig, telefonisk eller personlig besked. Denne fremgangsmåde må antages at svare til politiets praksis i tilfælde, hvor der f.eks. har været indbrud i boliger eller lokaler, hvis indehavere ikke er til stede.

Om de situationer, hvor politiet - uden at det kan anses som en egentlig ransagning - i et vist omfang uden ejerens samtykke har adgang (og pligt) til at foretage eftersyn af private områder, f.eks. hvor en forbrydelse eller ulykke måske er ved at finde sted eller har fundet sted, henvises til kapitel 2.3.1.

4.4.1. Skriftligt samtykke.

Som omtalt ovenfor i kapitel 3.4. bør samtykke fra en mistænkt kun medføre, at politiet får kompetence til at afgø-

re, om indgrebet skal foretages. Det vil sige, at de materielle betingelser for indgrebet opretholdes, men at forelæggelse for retten bliver unødvendig. Dette skyldes, at samtykket ikke nødvendigvis er afgivet frivilligt, men kan være afgivet under den forudsætning, at manglende samtykke ikke forhindrer indgrebet. Hertil kommer, at den mistænkte ofte vil føle sig presset af situationen og kan tro, at nægtelse af at meddele samtykke til ransagning kan opfattes som et udtryk for, at han har noget at skjule.

Ved ransagning over for ikke-mistænkte foreligger efter udvalgets opfattelse ikke tilsvarende hensyn. Den ikke-mistænkte befinder sig ikke i den samme pressede situation som den mistænkte og kan endog have interesse i, at den af politiet ønskede ransagning foretages.

På denne baggrund foreslår udvalget, at samtykke fra en ikke-mistænkt medfører ikke alene, at der sker en forskydning af kompetencen til at træffe beslutning om ransagning til politiet, men også at de materielle betingelser for ransagning bortfalder, således at samtykket bringer ransagning hos en ikke-mistænkt helt uden for reguleringen. Dette foreslås udtrykkeligt bestemt i lovudkastets S 795, stk. 1.

Samtykket kan meddeles såvel før indgrebets foretagelse som efterfølgende i de tilfælde, hvor ransagningen er foretaget i en "periculum in mora"-situation. Et efterfølgende samtykke medfører, at forelæggelse for retten bliver uforuden, eller - hvis sagen er forelagt retten, men den ikke har truffet afgørelse - at retten kan henlægge sagen.

Om virkningen af en tilbagekaldelse af et meddelt samtykke henvises til udvalgets betænkning nr. 1104/1987, side 60.

Samtykket skal gives af den person, der har rådighed over den pågældende lokalitet eller genstand, jf. foran side 50 og side 68.

Også ved ransagning hos en **ikke-mistænkt** foreslår udvalget, at der stilles krav om, at samtykket for at have retsvirkninger skal være skriftligt, jf. foran side 67.

De foreslåede regler om samtykke til ransagning svarer til de regler om samtykke til legemsindgreb, som udvalget foreslog i betænkning nr. 1104/1987, side 58 ff og 77 f. På ét punkt foreslår udvalget imidlertid i afsnit 4.4.2. en fravigelse herfra i form af, at kravet om skriftlighed **frafaldes**.

4.4.2. Samtykke i tilslutning til opdagelsen eller anmeldelsen af en forbrydelse.

Som anført ovenfor i afsnit 4.3. vil den person, der er forurettet ved en forbrydelse, normalt have interesse i, at der som led i politiets undersøgelse foretages ransagning af gerningsstedet. Hvis forurettede har rådighed over gerningsstedet, vil den pågældende normalt uden videre give samtykke til ransagningen. Hvis forbrydelsen anmeldes af offeret, vil man endog i de fleste tilfælde kunne opfatte anmeldelsen som et samtykke. Kommer forbrydelsen på anden måde til politiets kundskab, vil politiet ved henvendelse til offeret - f.eks. når ejeren af et sommerhus telefonisk underrettes om, at der har været indbrud - normalt let kunne få samtykke til ransagning.

I disse situationer vil der ikke i praksis **være** risiko for tvist om, hvorvidt samtykke er meddelt eller ej, og om det er sket på en tilstrækkelig betryggende måde. Da situationerne endvidere er almindeligt forekommende, vil kravet om, at samtykket skal være skriftligt, besværliggøre politiets arbejde uden rimelig grund, ligesom det vil være vanskeligt forståeligt for publikum.

På denne baggrund foreslår udvalget, at bestemmelsen om samtykke fra en ikke-mistænkt i lovudkastets § 795, stk. 1, udformes således, at samtykke i tilslutning til opdagelsen eller anmeldelsen af en forbrydelse ikke behøver at være skriftligt.